УДК 793.3

Небесник Анжеліка Володимирівна,
аспірантка Київського національного
університету культури і мистецтв
Nebesnik90@mail.ru

ПРОЯВИ ПОСТМОДЕРН-ХОРЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ

Мета роботи. Дослідження пов'язане з виявленням основних аспектів прояву постмодерних рис у сучасній хореографії України. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні аналітичного, термінологічного, типологічного методів, що дозволяє дослідити підходи до трактуванні поняття «сучасна хореографія» та «постмодерн хореографія», систематизувати відомості щодо прояву постмодерн хореографії в Україні. **Наукова новизна** роботи полягає у систематизації та типологізації проявів постмодерн-хореографії в Україні **Висновки.** Розвиток авторських танцювальних труп сучасного танцю, студійного руху, напряму лабораторій руху, контактної імпровізації, фестивальних проектів свідчить про досить активні процеси опанування, поширення, еволюціонування явищ постмодерної хореографічної культури в Україні.

Ключові слова: постмодерн хореографія, сучасний танець в Україні.

***Небесник Анжелика Владимировна**, аспирантка Киевского национального университета культуры и искусств*

Проявления постмодерн-хореографии в Украине

Цель работы. Исследование связано с выявлением основных аспектов проявления постмодернистских черт в современной хореографии Украины. **Методология исследования** заключается в применении аналитического, терминологического, типологического методов, что позволяет исследовать подходы к трактовке понятий «современная хореография» и «постмодерн хореография», систематизировать сведения о проявления постмодерн хореографии в Украине. **Научная новизна** работы заключается в систематизации и типологизации проявлений постмодерн-хореографии в Украине. **Выводы.** Развитие авторских танцевальных трупп современного танца, студийного движения, направления лабораторий движения, контактной импровизации, фестивальных проектов свидетельствует о достаточно активных процессах освоения, распространения, эволюционирования явлений постмодернистской хореографической культуры в Украине.

Ключевые слова: постмодерн хореография, современный танец в Украине.

Nebesnyk Angelica, Postgraduate of Kyiv National University of Culture and Arts

Manifestations of postmodern choreography in Ukraine

Purpose of Article. Research is associated with the identification of the main aspects of postmodern manifestation features in the modern choreography of Ukraine. **Methodology.** The methodology of the study is to apply analytical, terminological, typological methods that allow us to explore approaches to the interpretation of the concepts of «modern choreography» and «postmodern choreography», to systematize information about manifestations of postmodern choreography in Ukraine. **Scientific novelty.** The scientific novelty of this work is to systematize and typology of manifestations of postmodern choreography in Ukraine. **Conclusions**.The development of authorial dance troupes of modern dance, studio movements, direction of laboratories movemenst, contact improvisation festival projects show a mastery of active processes of acquirement, distribution, evolution of the phenomena of postmodern choreography culture in Ukraine.

Keywords: postmodern choreography, modern dance in Ukraine.

© Небесник А.В., 2016

Актуальність теми дослідження. Бурхливий розвиток сучасної хореографії в Україні в останні два десятиліття зумовлений багатьма соціокультурними факторами, серед яких тривала ізоляція від світових процесів розвитку сучасного танцю за радянської доби, відсутність вітчизняних традицій у цьому різновиді хореографічного мистецтва, глобалізаційні процеси, захоплення західною культурою тощо.

Постмодерні тенденції, що охопили протягом другої половини XX століття всі види мистецтва, не виключаючи і хореографічне, на початку XXI століття продовжують пронизувати усі різновиди та сфери танцювального мистецтва. Найяскравіше риси постмодерну проявились у постановках низки хореографів, яких сьогодні вважають апологетами цього естетичного напряму (М. Бежар, М. Ек, У. Форсайт, Д. Ноймайєр, І. Кіліан та ін.) Їхня творчість стала взірцем для наслідування, своєрідною практичною базою в опануванні принципів сучасного балетного театру для вітчизняних хореографів. Сучасна хореографія України, зважаючи на бурхливі інтегративні процеси, не залишається осторонь світових тенденцій розвитку танцювального мистецтва. Постановки вітчизняних хореографів сучасного танцю Р. Поклітару, А. Овчіннікова, К. Шишкарьової та ін. потребують мистецтвознавчого осмислення крізь призму світових тенденцій розвитку сучасної хореографії, зокрема постмодерну.

Праці вітчизняних та зарубіжних фахівців сучасної хореографії (Є. Васеніної, Л. Венедиктової, Н. Маньковської, О. Маншиліна, В. Никитіна, Д. Шарикова та ін.) та публікації в періодичній пресі різноаспектно висвітлюють становлення та розвиток сучасної хореографії в Україні, подекуди прослідковуючи паралелі зі світовими тенденціями кінця XX – початку XXI століття. Спеціальної праці, присвяченої аналізу постмодерних рис у розвитку сучасної хореографії в Україні знайдено не було.

Мета дослідження – виявити основні аспекти прояву постмодерних рис у сучасній хореографії України.

Виклад основного матеріалу. Поняття «сучасний танець» є одним із найбільш дискусійних як у фаховій літературі, так і у побуті, дефініція «сучасний танець» знаходиться у стадії активної розробки, не є остаточно сформованою. У словнику коротких танцювальних термінів та понять «Балет. Танец. Хореография» зустрічається визначення сучасності з точки зору хореографії: «сучасніть – втілення у хореографії ідей, тем, образів, які черпаються з сучасної дійсності» [1, 256]. К. Саппорта стверджує, що сучасний танець – це «самостійна форма мистецтва, де у повній мірі по-новому поєдналися рухи, музика, світло й фарби, де тіло дійсно знайшло свою повнокровну мову. Сучасний танець переконує людей у тім, що мистецтво є продовження життя й осягнення себе, що їм може займатися кожний, якщо переборе в собі лінощі і страх перед незнайомим» [9, 17]. Визначення є досить поетичним, емоційним, але не виділяє сутнісні ознаки сучасного танцю як самостійного різновиду хореографічного мистецтва.

У відомій праці В. Нікітіна «Модерн-джаз танец: этапы развития, метод, техника» сучасний танець визначається як поняття тимчасове, тобто танець, який, на відміну від історико-побутового, існує у наш час [8, 3]. Автор схиля-

ється до визначального параметру часу існування, не вдаючись до виявлення стилістичних ознак сучасного танцю.

Д. Шариков під терміном «сучасна хореографія» (що у широкому розумінні ототожнюють з поняттям «сучасний танець») має на увазі новітній вид хореографічного мистецтва і сьогодення, сформований під впливом соціально-політичних, філософських, технологічних, стилістичних характеристик культури XX ст., що виявили в танці імпровізаційність та індивідуальність, а також стабілізували його синтезовану структуру [12, 180]. Попри те, що Д. Шариков відобразив деякі риси сучасного танцю, подібне визначення не може претендувати на фіксування як терміну, оскільки не є комплексним, не відповідає термінологічні співмірності (не відповідає обсягу феномена).

У «Глосарії», розміщеному на офіційному сайті найвідомішого у світі хореографічного навчального закладу – Академії російського балету імені Агрипини Ваганової та рекомендованому для використання при написанні освітніх стандартів, поняття «сучасний танець» трактується наступним чином: «Сучасний танець» (Contemporary dance) – напрямок мистецтва танцю, що включає танцювальні техніки та стилі кінця XX – початку XXI ст., сформовані на основі американського та європейського танцю Модерн та танцю Постмодерн. У цьому напрямку рух розглядається як засіб вираження внутрішнього стану танцівника та хореографа та служить для створення індивідуальної хореографічної лексики. Художніми засобами цього напряму виступає синтез різних технік та танцювальних стилів. Для сучасного танцю характерною є дослідницька спрямованість, обумовлена взаємодією танцю з філософією руху, що постійно розвивається, та комплексом знань про можливості людського тіла» [4]. Тут до уваги беруться сценічні варіанти сучасного танцю, хоча сьогодні часто використовують термін «сучасні танці» на означення широкого кола сценічних та позасценічних танцювальних зразків кінця XX – початку XXI століття, що досить умовно розподіляють на вільний танець (модерн, джаз, контемпорарі, імпровізація), вуличні танці (хіп-хоп та похідні форми), клубні (гоу-гоу, клубна сальса, беллі-денс та ін.). Безумовно, це визначення не є універсальним, але дає можливість відділити сучасний танець від інших самостійних видів хореографії (класичної, народної, бальної).

Останнім часом все частіше використовують поняття «постмодерн танець» (або танець постмодерн – Postmodern Dance), під яким розуміють «напрямок мистецтва танцю, що розвинулося в США та Європі в 1960-1970-і рр., провідними представниками якого є М. Каннінгхем, А. Ейлі, Т. Бітті, Д. Мак-Кейл, А. Ніколаі, П. Тейлор, Т. Браун. Початок цьому напряму в танці поклали експерименти молодих хореографів у церкві Джадсон 1963 року. Ідейним натхненником цього проекту була І. Райнер» [4]. Це поняття прямо відсилає до фундаментального терміну постмодернізм (фр. postmodernisme – після модернізму) – «широка культурна течія, до орбіти якої в останні три десятиліття потрапляють філософія, естетика, мистецтво, наука» [5, 235].

Досить точно та повно риси постмодерну в хореографічному мистецтві виокремлено відомим російським філософом Н. Маньковською, яка характерними ознаками сучасної хореографії вважає цитатно-пародійне сполучення елементів вільного танцю, джаз-балету, модерн-танцю, драмбалету, пантоміми,

акробатики, мюзик-холу, народного танцю та балетної класики; виконання без музичного супроводу чи в сполученні із сольним чи хоровим співом, речитативом, «вуличними «звуками»; змішання побутової та ігрової стихії передають різкі перепади настрою, вибухи ейфорії та приступи меланхолії як символи дисгармонічної гармонії буття. За Н. Маньковською, постмодерністські балетні пошуки зосереджуються на філософський природі танцю як синтезу духовного та тілесного, природного та штучного, минулого та теперішнього. На противагу естетиці авангарду, постмодерн повертає в балет емоційність, психологізм, ускладнений метафоризм, «олюднює» героя. Це підкреслюється включенням у балетну дію елементів театральної гри, хеппенінгів, танцювальних соло та дуетів, побудованих за принципом великих планів та стоп-кадрів у кіно. Ігровий, імпровізаційний початок підкреслює концептуальне розімкнення, відкритість хореографії, її вільний асоціативний характер. Із цим пов'язані принципова відмова від балетмейстерського диктату, налаштування на рівнозначну роль хореографії та музики – балетної та небалетної [6].

Одними з перших творів, що можна віднести до «балетного постмодерну» в Україні, стали два одноактних балети Р. Поклітару у Національній опері України: «Картинки з виставки» на музику М. Мусоргського та «Весна священна» І. Стравінського (2002). Зокрема, балетознавець Л. Венедиктова вбачає в цих балетах «один з перших серйозних прецедентів сучасної хореографії в українському балетному мистецтві» і, «не дивлячись на відсутність дійсно складної для сприйняття пластичної та концептуальної мови для столичної сцени, вона майже революційна» [2].

В авторській хореографічній версії «Весни священної» Р. Поклітару відмовився від досвіду попередників і традицій. Він відмовився від лібрето І. Стравінського та М. Реріха і створив власне, бажаючи розповісти про прагнення маленької людини до особистого щастя, на шляху до якого виникає агресивне, жорстоке середовище. «Напружені, гостро драматичні події розгортаються у фантасмагоричному навчальному закладі, де всі учні в зеленій уніформі з поголеними головами, безликі і жорстокі, вороже налаштовані до будь-яких проявів незалежності і щирих почуттів окремої особистості… Масові танці учнів, їх динамічні пересування з партами на коліщатах, в яких відчувається людиноненависницька сила і жорстокість, вражають своєю експресією, що руйнує і знищує високі почуття, людяність і порядність», – викладає особливості балету Ю. Станішевський [10, 407]. Балетознавець вважає, що у виставі проглядають виразові прийоми метрів постмодерну, зокрема Дж. Ноймаєра, М. Ека, І. Кіліана, але використані вони переважно вдало, своєрідно й винахідливо. На жаль, «Весна священна» Р. Поклітару не затрималась у репертуарі Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка.

2006 рік можна вважати революційним у хореографічному просторі України – саме тоді було створено колектив Р. Поклітару «Київ-модерн-балет», прем'єрна вистава якого «Кармен TV» відбулася на сцені Оперної студії Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. За Г. Веселовською, у сучасній хореографії в Україні під впливом світових тенденцій домінує театр танцю, який

експериментує в різних жанрово-стильових потоках з різною метою і завданнями, часто-густо протилежними і суперечливими. Театрознавець пояснює цей парадокс вторинними умовами формування українського танц-театру, коли кожен хореограф обирав для засвоєння модель, кимось і десь винайдену [3, 107].

«Київ модерн-балет» Р. Поклітару створений як авторський театр, на зразок тих, які мають провідні західноєвропейські хореографи. На думку Ю. Станішевського, цьому авторському театру властиве «рідкісне уміння органічно поєднати в художньо цілісне музично-сценічне видовище різні, часом протилежні стилі, жанри, новітні хореографічні напрямки і течії, владно підкорюючи щедре розмаїття танцювальної лексики художній особистості. В кожній постановці виразно проступає неповторний творчий почерк хореографа-новатора, який сміливо синтезує елементи вітчизняної класичної тенденції з найновішими здобутками зарубіжного балету, послідовно утверджуючи в українському балетмейстерському мистецтві окремі грані постмодерну» [11, 19]. Отже, творчість найяскравішого балетмейстера сучасної України реалізується у річищі постмодерних тенденцій світового балетного мистецтва, але має індивідуальний прояв, авторський підхід до змістовно-пластичної реалізації. Його твори «Веронський міф: Шекспіріменти», «Болеро», «Дощ», «Лускунчик «, «Underground», «Квартет-а-тет», «Велика різдвяна вечеря», «Жінки в ре-мінорі» стали справжніми явищами світового масштабу.

Черговим переворотом на академічній сцені стала вистава «Перехрестя» (2012), спільний проект «Київ модерн-балету» та Національної опери України ім. Т. Шевченка на музику українського композитора Мирослава Скорика. Масштабне абстрактне дійство з суперсучасною сценографією О. Друганова про бездомність людства, його прагнення створити божество, гонитву за щастям і простоту справжніх істин.

В Україні працює чимало потужних студій сучасного танцю, що використовують принципи постмодерн хореографії. Одними з перших в Україні 1996 у Дніпропетровську школу сучасної хореографії «Інші танці» відкрили Марина Лимар та Олена Будницька. Згодом Будницька відділилась з театром-школою танцю «Потоки». Обидва колективи окрім навчальної проводять концертну. До репертуару входять не лише окремі номери, а повноцінні хореографічні вистави.

Театр «Black 0! Range» відрізняє оригінальність режисерського мислення керівника Антона Овчіннікова, який сформував нетривіальний репертуар, де глибоко філософські та одночасно зрозумілі кожному ідеї реалізовані не високо концентрованими хореографічними елементами, а засобами синтезованої танцювальної лексики та вільної побутової пластики («Синдром паралельності» (2008), «Муха в молоці» (2012), «Скотч» (2009), «Гагарін, Я Вас Люблю» (2009) тощо).

За рахунок дитячої студії існує в Києві «Тотем Dance Group» Христини Шишкарьової. Навесні 2012 року «Тотем Dance Group» показала першу у своїй історії «повнометражну» виставу «Тетра», згодом всіх шокував одноактний балет «Двері», де засобами контемпорарі, модерн-джазтанцю та вільної пластики реалізовані теми невідворотності росплати за діяння.

З успіхом в Києві працює хореографічна студія Тетяни Винокурової «Fors», переможниця міжнародних фестивалів та конкурсів сучасної хореогра-

фії. Керівник працює у модерн-джаз хореографії, реалізуючи твори і у постмодерній естетиці.

2001 року була організована група «Tanzlaboratorium», яка постійно бере участь в європейських фестивалях і резиденціях, пов'язаних з авангардним танцем, а також проводить у Києві фестиваль «Перформативність». Пошуки групи «TanzLaboratorium» Лариси Венедиктової спрямовані за рамки відомого, а основним методом перевірки результатів являється власний інтерес і відчуття можливості продовжувати рух з точки «результату дослідження».

У сфері дослідницького contemporary dance працює в Києві Людмила Мова та її Центр психології руху «Maluma & Takete» (відкрита 2000 року як танцювально-рухова лабораторія). Група використовує в якості інструментарію техніки практичної психології, різні варіанти релізових технік сучасного танцю, Лабан-аналіз, контактну імпровізацію, сучасні методи композиції.

Руслан Баранов (Сантах) з 2000 року почав проводити в Києві регулярні заняття з конконтактної імпровізації і релізових технік, згодом у Харкові, Одесі, Дніпропетровську та інших великих містах. З 2011 року на семінарах Руслана Сантаха в центрі «Шантамбала» під Одесою українські контактники почали створювати власні перформанси [7, 246].

Навесні 2010 року Ольга Кебас започаткувала проект «Колаж простору дії», спрямований на розвиток комунікації в середовищі українського сучасного танцю. В рамках проекту щорічно проводиться декілька концертів, подібних тим, що проходили в нью-йоркському Jadson Dance Theatre.

2010 року Антон Овчінніков організував міжнародний фестиваль сучасних танцювальних груп Zelyonka-Fest, що став традиційним. Також набирає обертів фестиваль КМАТОБ-фест, що 2016 року проходив вже втретє. У рамках Гоголь-фесту – традиційного театрального фестивалю все масштабніше презентуються сучасні танцювальні вистави. Фестивалі виховують у глядачеві готовність до сприйняття різних форм мистецтва, зокрема перфомативного, що є ознакою постмодерного мистецтва в цілому.

Отже, становлення та розвиток вітчизняної сучасної хореографії кінця XX – початку XXI століть є синтезом європейських шкіл XX століття: модерн-танцю, джаз-танцю, танцювальних форм контемпорарі данс та імпровізації, а також вітчизняної класичної школи, що дозволяє, балетмейстерові сьогодення перейти від безпосереднього запозичення зарубіжних зразків до створення оригінальних творів в естетці постмодерну.

Наукова новизна дослідження полягає у систематизації та типологізації проявів постмодерн-хореографії в Україні.

Висновки. Розвиток авторських танцювальних груп сучасного танцю, студійного руху, напряму лабораторій руху, контактної імпровізації, фестивальних проектів початку XXI століття свідчить про досить активні процеси опанування, поширення, еволюціонування явищ постмодерної хореографічної культури в Україні, а також їхню перспективність.

Представлена стаття лише накреслює напрями подальших досліджень з виявлення постмодерних рис у сучасній хореографії України.

Література

1. Балет. Танец. Хореография : краткий словарь танцевальных терминов и понятий / [сост. Н. А. Александрова]. – СПб., : Лань, 2008. – 415 с. – (Мир культуры, истории и философии).

2. Венедиктова Л. Спроба назддогнати час / Лариса Венедиктова // Діловий тиждень. – 2003. – 12 лютого.

3. Веселовська Г. І. Танц-театр у мистецькому просторі сучасної України / Ганна Іванівна Веселовська // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – 2010. – № 2. – С. 101 – 107.

4. Глоссарий для стандартов [Електронний ресурс] // Академия русского балета им. А. Я. Вагановой. – Режим доступу : http://www.vaganova.ru/page.php?id=180&pid=265

5. Маньковская Н. Б. Постмодернизм // Культурология : энциклопедия. В 2-х т. Т. 2. / [гл. ред. С. Я. Левит]. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2007. – С. 235 – 236.

6. Маньковская Н. Б. Эстетика постмодернизма / Надежа Борисовна Маньковская. – СПб. : Алетейя, 2000. – 347 с. – («Gallicinium»).

7. Маншилин А. Украина. Разные мнения о наличии / Александр Маншилин // Васенина Е. Современный танец постсоветского пространства / Екатерина Васенина. – М., 2013. – С. 245 – 275. – (Балетный круг).

8. Никитин В. Ю. Модерн-джаз-танец : История. Методика. Практика / В. Ю. Никитин. – М. : ГИТИС, 2000. – 440 с.

9. Саппорта К. Поиск красоты всегда бывает болезненным / К. Саппорта // Советский балет. – 1996. – № 1-2. – С. 16 – 19.

10. Станішевський Ю. О. Балетний театр України : 225 років історії / Юрій Олександрович Станішевський. – К., 2003. – 438 с.

11. Станішевський Ю. Експерименти модерн-балету / Юрій Станішевський // Музика. – 2008. – № 1. – С. 19.

12. Шариков Д. І. Класифікація сучасної хореографії / Денис Ігорович Шариков. – К. : Видавець Карпенко В. М., 2008. – 168 с.

References

1. Alexandrova, N. A. (2008). Ballet. Dance. Choreography: a brief glossary of terms and concepts of dance. St. Petersburg: Lan. The world of culture, history and philosophy ser. [in Russian].

2. Venediktov, L. (2003, February 12). Trying to catch up with time. Business Week [in Ukrainian].

3. Veselovska, G. I. (2010). Dance Theatre artistic space in modern Ukraine. Journal of National Music Academy of Ukraine Tchaikovsky, 2, 101–107 [in Ukrainian].

4. Glossary for standards (2016). Academy of Russian Ballet behalf A .J. Vahanovoy. Retrieved from http://www.vaganova.ru/page.php?id=180&pid=265 [in Russian].

5. Mankovskaya, N.B. & Levit, S. Y. (Eds.). (2007). Cultural Postmodernism: Encyclopedia. (Vols. 1), (pp. 235-236). Moscow: «Russian Political Encyclopedia» (ROSSPEN) [in Russian].

6. Mankovskaya, N. B. (2000). Aesthetics postmodernism. St. Petersburg, Russia: Aletheia. «Gallicinium» ser. [in Russian].

7. Manshilin, A. (2013). Modern dance post-Soviet space. Vasenina E. Ukraine. Different opinions about the presence, (pp. 245–275). Moscow. Ballet circle ser. [in Russian].

8. Nikitin, B. Y. (2000). Modern-Jazz Dance: History. Methods. Practice. Moscow: GITIS [in Russian].

9. Supporta, K. (1996). Beauty Search always painful. Soviet ballet, 1–2, 16–19 [in Russian].

10. Stanishevsky, Y. O. (2003). Ballet Theatre of Ukraine: 225 years of history. Kyiv [in Ukrainian].

11. Stanishevsky, Y. (2008). Experiments modern ballet. Music, 1, 19 [in Ukrainian].

12. Sharikov, D.I. (2008). Classification modern dance. Kyiv: Publisher Karpenko V.N. [in Ukrainian].